

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ο ΗΘΙΚΟΣ ΠΟΙΜΕΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Εισαγωγικά

Μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ βιώνει κρίσεις καὶ ἀμφισβητήσεις, μὲ τὴν ἠθικὴ φθορὰ, τὴν σίψη καὶ τὸ ἰδιοτελὲς συμφέρον νὰ ἔχουν καταλάβει τὴ θέση τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ὅπου τὸ «ἐγὼ» πολλὰ φορὲς «καταργεῖ» τὸ «ἐμεῖς», ἡ Ἐκκλησία μας συνεχίζει νὰ ἐπιρραεῖται ἀπὸ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο καὶ τὴ διδασκαλία του καὶ νὰ τὴν θεωρεῖ ὡς γνώμονα τῆς ζωῆς. Μιὰ διδασκαλία ποὺ ἔχει ὡς βάση της, καὶ ὡς τελικὴ ἐπιδίωξή της, τὴν ἠθικὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Μιὰ ἠθικὴ ὅμως, ὅχι στὰ δεδομένα τῶν «ἠθικιστῶν» τῆς ἐκάστοτε κοινωνίας, ἀλλὰ ποὺ εἶναι σύμφωνη μὲ τὸν πρῶτο διδάξαντα τὸ ἀγαπητικὸ ἦθος, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ «ἄλλος τρόπος ὑπαρξῆς» τοῦ ἀνθρώπου ἀνὰ τοὺς αἰῶνες.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἀφιερώσεως στὴν ποιμαντικὴ διακονία καὶ κοσμεῖ μὲ τὸ ἔργο, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ διδασκαλία του τὴν Ἐκκλησία. Σπούδασε σὲ Ἑλληνικὲς σχολὰς καὶ μελέτησε τὰ κείμενα τῆς κλασικῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του καὶ τὴ μελέτη τῶν ἀγιογραφικῶν κειμένων ἐπεδίωξε νὰ εἰσχωρήσει στὰ ἄδυτα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ. Θεωροῦσε πολὺ σημαντικὴ τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ γιατί ἐκεῖ ἀναζητοῦσε τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἐγκατέλειπε τὴν ταραχώδη ζωὴ τῆς πόλης καὶ πρὸς «τὸν ἡσύχιον βίον αὐτομολεῖ». Τὸν Χρυσόστομο ἐνδιέφερε κυρίως ἡ μόρφωση τῶν ψυχῶν ἐπειδὴ πίστευε ὅτι ἡ θεωρία καὶ ἡ πράξη πρέπει νὰ συμπίπτουν, γι' αὐτὸ καὶ αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη τῆς ἀσκήσεως, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ πλήρης πνευματικὴ ὁλοκλήρωση μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος.

Στὴ μοναχικὴ τοῦ ζωὴ ἀσκήθηκε μὲ περισυλλογὴ, αὐτοεξέταση καὶ προσευχή, ἐπιδιώκοντας νὰ ἐξυψωθεῖ στὶς σφαῖρες τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα τῆς ματαιότητος καὶ παροδικότητος τῆς παρούσης ζωῆς. Στὴν ὁμιλία τοῦ «*Πρὸς Εὐτρόπιον*», τονίζει ὅτι: «*καὶ στοὺς τοίχους καὶ στὰ ἐνδύματα καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στὶς οἰκίαι καὶ στοὺς δρόμους καὶ στὶς θύρας καὶ στὶς εἰσόδους καὶ πρὸ πάντων στὴ συνείδηση καὶ καρδιά συνεχῶς πρέπει νὰ γράφουμε καὶ συνέχεια νὰ μελετοῦμε τὸ ῥητὸ “ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης”*» (Οἱ δύο λόγοι εἰς Εὐτρόπιον, Εἰσαγωγή – Ἀναλυτικὴ ἀπόδοσις στὰ Νεοελληνικὰ ὑπὸ Βασ. Μουστάκη, Ἀθῆναι 1967, σ. 12).

Μελέτησε τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ξεκίνησε νὰ γράφει τοὺς *Περὶ Ἱερωσύνης Λόγους*, ὅπου ἐξηγεῖ ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἱερέας καὶ τὶ εἶναι ἡ κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνη, τὸν *Περὶ Παρθενίας*, ὅπου ἐξηγεῖ μὲ ποῖο τρόπο ἡ πνευματικὴ ζωὴ ξεπερνάει τὰ σωματικὰ πάθη, τὸν *Εἰς Σταγείριον Μοναχὸν δαιμονιζόμενον*, ποῦ ἐξηγεῖ ὅτι οἱ δοκιμασίες, τὶς ὁποῖες ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν, ὀφείλονται σὲ κάποια «μυστικὴ» πρόνοιά τοῦ ἀποκαλυπτόμενη στὸν μέλλοντα αἰῶνα, τοὺς *Περὶ κατανύξεως δύο λόγους εἰς Δημήτριον καὶ Στελέχιον*, καὶ τὸν *Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα*, ἔργα στὰ ὁποῖα ἐξηγεῖ ὅτι ὅταν ἐκπέσει κάποιος πνευματικὰ, πάλι μπορεῖ νὰ ἐπανέλθει στὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴ. Ἐπιπλέον, ἡ ἀγιότητά τοῦ φάνηκε καὶ μέσα ἀπὸ τὰ θαύματά ποῦ ἐποίησε, ὅπως ἡ θεραπεία ἑνὸς περιφανοῦς Ἀντιοχέα ποῦ ἔπασχε ἀπὸ ἡμικρανία, ἡ θεραπεία τοῦ ἄρχοντα Ἀρχέλαου τῆς Ἀντιοχείας ὁ ὁποῖος ἔπασχε ἀπὸ λέπρα, πείθοντάς τον νὰ ἀφιερωθεῖ στὸν Χριστὸ καὶ νὰ ὑποκινήσει καὶ ἄλλους ἄρχοντες νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, ἡ θεραπεία τοῦ Εὐκλεοῦ ποῦ εἶχε χάσει τὴν ὄρασί του ἀπὸ τὸ ἓνα μάτι καὶ ἀποκαταστάθηκε μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ ἀγίου, ἡ θεραπεία τῆς Ἀντιοχειανῆς Χριστίνας ποῦ αἰμορροοῦσε γιὰ ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐλευθερώθηκε μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ ἀγίου, καί, τέλος, ἡ ἐξουδετέρωση ἑνὸς φονικοῦ λιονταριοῦ ποῦ εἶχε φονεύσει καὶ καταβροχθίσει πολλοὺς Ἀντιοχειανοὺς γεωργοὺς, χρησιμοποιοῦντας ὡς μοναδικὸ μέσο τὸν Τίμο Σταυρὸ.

“Ὅλη τοῦ ἡ ζωὴ ἦταν ἀφιερωμένη στὴ θυσία καὶ στὴν προσφορὰ.” Ἐστρεψε τὴν προσοχὴ του στὴν ἄσκηση τῆς φιλανθρωπίας περιθάλλοντας στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ὅσους εἶχαν ἀνάγκη. Ὅταν εὐρίσκετο στὴν Ἀντιόχεια, ὑπῆρχε πλῆθος πτωχῶν. Ἐκεῖ ἴδρυνε εὐαγῆ ἰδρύματα, ὅπως πτωχοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα καὶ καθιέρωσε τὸ συσσίτιο γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν καθοδήγησι καὶ φροντίδα τοῦ, εἶχε ἀναλάβει τὴν περίθαλψη τῶν φτωχῶν, ἀσθενῶν, ξένων καὶ φυλακισμένων. Περιέθαλπε τρεῖς χιλιάδες (3.000) ἀπόρους καθημερινά. Ἀνάλογο ἔργο ἐπιτέλεσε καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου

ΐδρυσε πλῆθος εὐαγῶν ἰδρυμάτων μὲ σκοπὸ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἐνδεῶν. Ὁργάνωσε καὶ ἐκεῖ τὸ ἡμερήσιο συσσίτιο μὲ τὸ ὁποῖο ἔτρεφε ἑπτὰ χιλιάδες (7.000) ἀπόρους. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς δραστηριότητάς του ὑπῆρξε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τοὺς φυλακισμένους, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν πολυάριθμοι. Μὲ χρήματα ἀπὸ προσφορὰς ἐλευθέρωνε φυλακισμένους γιὰ χρεὶ ἢ πλῆρωνε τὰ λύτρα τῶν αἰχμαλώτων. Σημαντικὸ ῥόλο στὴν ἐπιτέλεση τοῦ φιλανθρωπικοῦ του ἔργου διαδραμάτισε ἡ διακόνισσα Ὀλυμπιάς, ἡ ὁποία, ἀφοῦ χίρευσε νωρὶς, ὑπηρετήσε τὴν Ἐκκλησία, ὡς προϊστάμενη τῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων ποὺ διενεργοῦσε ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ νέος τρόπος ζωῆς ποὺ παρουσίασε στὴν Κωνσταντινούπολη ἱκανοποίησε πολλοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, ἀλλὰ δημιούργησε καὶ πολλὰς ἀντιδράσεις, ἐπεὶδὴ προσπάθησε νὰ δείξει τὸν πραγματικὸ χαρακτῆρα τοῦ χριστιανοῦ ὄχι στὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα του καὶ συνήθως ἐπειδὴ ἡ δράση φέρνει ἀντίδραση.

Μετὰ τὴν κοίμησι τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, οἱ μαθητὲς του, ποὺ ἦταν πλῆθος ἐπισκόπων, ἱερέων, μοναχῶν καὶ πιστῶν, δὲν ἀναγνώρισαν τοὺς διαδόχους του καὶ δημιουργήθηκε τὸ σχίσμα τῶν Ἰωαννιτῶν, ὅπως ὀνομάστηκε. Υἱοθετήθηκε καὶ ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Δύσεως, καὶ μάλιστα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. Ἡ ἄρση του ἔγινε ἐν μέρει ὅταν ἀναγράφτηκε στὰ δίπτυχα τῶν Πατριαρχείων τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου – Ἀντιοχείας (413), Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας (417) καί, τελικά, κατὰ τὴν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο καὶ πρῶτον μαθητὴ του Πρόκλο.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης, λίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του, ὀνομάσθηκε Χρυσόστομος ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ῥητορικῆς του δεινότητος. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ῥητορικῆς του, τὸν διέκρινε καὶ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο. Ἐρμήνευσε σχεδὸν ὅλη τὴν Ἁγία Γραφή, καὶ τὰ γραπτὰ ἔργα ποὺ ἄφησε στὴν Ἐκκλησία εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους πνευματικοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου. Εἶναι ὁ μεγάλος Ἱεράρχης, ὁ οἰκουμενικὸς Διδάσκαλος καὶ ὁ Μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μερίμνησε γιὰ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἀγκάλιασε ὅλες τὶς Ἐκκλησίες, στὰ πέρατα τῆς γῆς «*αὐτῷ κατὰ Παῦλον ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἦν*» (Βασιλείου Ἰωαννίδου, *Ἡ Ἐνότις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον*, Ἀθῆνα 1957, σ. 5). Ὅσον

ἀφορᾶ τὸ διαχειριστικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἔργο του, περιέκοψε τὶς ὑπερβολικὰς καὶ μὴ ἀναγκαῖες δαπάνες, καὶ κατπύθινε τοὺς διαθέσιμους οἰκονομικοὺς πόρους σὲ ἔργα φιλανθρωπίας, σὲ νοσοκομεῖα, στὴν πρόνοια γιὰ τὶς χῆρες, τοὺς ἡλικιωμένους, τοὺς πτωχοὺς καὶ γενικὰ σὲ ἔργα ἐλεημοσύνης. Ὁ ἴδιος ἦταν μμπητὴς τοῦ Παύλου, «οὕτω πολὺς αὐτῷ καὶ ἀπόρητος ὁ πρὸς Παύλου πόθος, ὥστε ἀρροζόντως εἶπεῖν, τοῦτο εἶναι, Ἰωάννην Παῦλον, ὅπερ Παύλῳ Χριστὸς ἐτύγγανε, μᾶλλον δὲ καὶ Ἰωάννην κατὰ Παῦλον Χριστὸς. Ἐπεὶ καὶ τοιοῦτοι κάκεινου διὰ Χριστὸν οἱ πρὸς Παῦλον ἔρωτες». (Σημειώσεις ἀπὸ τὸ Συναξάρι τοῦ Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ (10ου αἰῶνα) Περιληπτικὴ παρουσίασις ὑπὸ π. Γ. Ν. Δράγα, <http://www.diakonima.gr>).

Ὡς πρὸς τὴν μὴ προσκόλλησι πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἰδιοποίησι τῆς ἰδιοκτησίας ἀναφέρει: «Πάροικοι καὶ παρεπίδημοι εἴμαστε στὴ γῆ. Ἀκόμη καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ, αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐργασία του, μὲ ἔντημα μέσα, ἀκόμη κι αὐτὰ δὲν εἶναι δικὰ του... Ὅσο γιὰ τοὺς ὄρους πρὸς χρησιμοποιοῦμε “τὸ δικό μου” καὶ “τὸ δικό σου” πρόκειται γιὰ ἀπλὲς λέξεις, πρὸς δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα... Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶναι δικὰ μας (τὰ χρήματα) ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ ξοδεύομε χάριν τῶν συνανθρώπων μας. Γιὰ τὴν παράλειψη αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ καθήκοντος κατηγορήθηκε ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι πρὸς τὴν περιγραφή τῆς Δευτέρας Παρουσίας φέρονται καταδικασμένοι ἐπειδὴ δὲν ἔθρεψαν τὸν Κύριο (στὰ πρόσωπα τῶν φτωχῶν)». («Ὁμιλία στὴν Α΄ Κορινθίους», PG 61, σ. 86-87).

Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

Ὅπως προαναφέραμε, τὸ μεγάλο χάρισμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου καὶ τὸ κύριο γνώρισμά του ἦταν ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ ῥητορικὴ του δευνότητα. Ἡ φήμη του ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς Ἀντιόχειας καὶ διαδόθηκε παντοῦ. Αὐτὸ πρὸς ἃ ἠθέλε νὰ διδάξει στὸν χριστιανὸν ἦταν ἓνα «ἦθος τῆς γλώσσας» πρὸς ἃ πρέπει νὰ διέπει τὴ γλωσσικὴ διαπαιδαγώγησι τῶν νέων. Ὅχι στὶς διαβολὰς, ὄχι στὶς ὑβρεῖς, ὄχι στὰ κακεντρεχῆ σχόλια, ὄχι στὶς βωμολοχίες. Στὰ κηρύγματά του ἐστίασε σὲ ἀρχὰς ὅπως εἶναι ὁ σεβασμὸς στὴν ἱερότητα τῆς γλώσσας, ἡ εὐπρέπεια, ἡ σεμνότητα καὶ ἡ διακριτικότητα: «*Ῥήματα παιδεύοντες τὸ παιδίον, φθέγγεσθαι σεμνὰ καὶ εὐσεβῆ. Μὴ τοίνυν ἔστω τάφος τὸ στόμα σου, ἀλλὰ θησαυρὸς*» (Ὁμιλία εἰς τὸν Ε΄ Ψαλμὸν, ΕΠΕ 5, σ. 228). «*Παιδεύομεν οὖν*

*τὴν γλῶτταν εὐφημιον εἶναι· “παῦσον γάρ”, φησί, “τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ”. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα κατηγορῶμεν, ἵνα ὑβρίζομεν, ἵνα ἀλλήλους διαβάλλωμεν, ἀλλ’ ἵνα τὸν Θεὸν ὑμνῶμεν, ἵνα ταῦτα λαλῶμεν, ἃ δίδωσι χάριν τοῖς ἀκούουσι, τὰ πρὸς οἰκοδομίν, τὰ πρὸς ἀφέλειαν» («Ὁμιλία Α΄, στὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή», *ΕΠΕ* 24, σ. 224). Μιλῶντας ὁμως γιὰ ἦθος καὶ ἠθικὴ γλῶσσα», ὅπως τὴ διδάσκει ὁ Χρυσόστομος, προκύπτουν ἡ γλωσσικὴ ἐγκράτεια καὶ αὐτοσυγκράτηση, δηλαδὴ μὲ ποῖο τρόπο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐλέγξει τοὺς λόγους του καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν.*

Ὁ Χρυσόστομος συμπεριέλαβε στὸ κήρυγμά του τὰ ἀνθρώπινα ἦθη. Μίλησε ἀνοιχτὰ ἐναντίον τῶν συνεισάκτων (τῶν γυναικῶν ποὺ συζοῦν μὲ ἀγάμους), ἐναντίον τῆς πλεονεξίας καὶ τοῦ ἀδίκου πλουτισμοῦ, ἐναντίον τῆς ἀσωτίας, τῆς ἀλαζονείας, τῆς κενοδοξίας, τῆς ἀργολογίας, τῆς ἐπιπορκίας καὶ γενικὰ τῆς ὑβριστικῆς στάσης ἐναντία στὸν Θεό. Ὅποιος τὸν ἀκουγε θεωροῦσε ὅτι ὁ Χρυσόστομος εἶναι «ἀκριβὲς ἀντίγραφο» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «*τῆς Παύλου τε ψυχῆς ἐκμαγεῖον εἶναι νομίσει τὴν ἐκείνου ψυχὴν*» (*Σημειώσεις ἀπὸ τὸ Συναξάρι τοῦ Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ (10ου αἰῶνα)* Περιληπτικὴ παρουσίασι ὑπὸ π. Γ. Ν. Δράγα, <http://www.diakonima.gr>).

Τὰ πρῶτα θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολήθηκε ὁ Χρυσόστομος ἦταν ἡ πνευματικὴ οἰκοδομὴ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Γιὰ τὸ πρῶτο θέμα, ξεκίνησε νὰ κάνει κηρύγματα μὲ διδακτικὸ χαρακτῆρα ποὺ κατηχοῦσαν τὸν κόσμον σὲ θέματα πίστεως. Ὁ ἴδιος ζοῦσε μὲ ἀσκητικὸ τρόπο καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θέλησε νὰ συνεντῆσει τοὺς κληρικούς καὶ μοναχοὺς ποὺ σκανδάλιζαν μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τους τὸν λαὸ. Πούλησε ὅ,τι πολυτελεῖ πράγματα εἶχε στὴν ἀρχιεπισκοπὴ καὶ τὰ ἔδωσε στὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα τῆς Πόλεως. Ἐλλάξε τὸ λειτουργικὸ καὶ λατρευτικὸ κλίμα στὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ τὴν προσθήκη περισσοτέρων ἀκολουθιῶν ποὺ γίνονταν μὲ τάξη καὶ ὁ κόσμος ἐνθουσιάστηκε γιὰ αὐτὸ εἶχε ἀτονήσει μὲ τὸν προηγούμενον Ἀρχιεπίσκοπο Νεκτάριο. Γιὰ τὸ θέμα τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, διαπιστώνεται ἡ ἀγωνία του μέσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν ἐπίσκοπο Παλλάδιο, στὸν ὁποῖο γράφει ἀπὸ τὴν ἐξορία: «*Γιὰ ὅσα συμβαίνουν σὲ ἐμένα, δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριά. Πονῶ ὁμως καὶ θρηνῶ γιὰ τὴ συμφορὰ ποὺ βρῆκε ὅλες τὶς Ἐκκλησίες, γιὰ τὸ πνευματικὸ ναυάγιο τῆς οἰκουμένης*» (Ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Γράμματα ἀπὸ τὴν ἐξορία*, ἐκδ. Χριστιανικὴ Στέγη Καλαμάτας, 2009, σ. 89).

Στὴν ἐν γένει διδασκαλία καὶ στὴν σκέψη του περὶ ἠθικῆς, ἀκολουθεῖ τὴν ἀριστοτελικὴν διάκριση μεταξὺ προαίρεσης καὶ ἀμετάβλητης φύσης.

Στο σύνολο ἔργο του ἐξυμνεῖ τὴ φιλία γιὰ τὰ πνευματικὰ ὀφέλη πού προσφέρει στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ χαρακτηρίζει ὡς πολυτιμότερη ἀπὸ μυρίους θησαυρούς καὶ αὐτό, γιὰτὴ ἡ πραγματικὴ φιλία ἡ ὁποία βασίζεται στὴν ἀνιδιοτελεῖ χριστιανικὴ ἀγάπη ἔχει αὐξητικὴ δύναμη. *«Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει δέκα φίλους δὲν καταβάλλεται εὐκόλα ἀπὸ κανέναν ἐχθρό, γιὰτὴ ὁ ἐχθρὸς δὲν ἀντιμετωπίζει ἕναν ἀλλὰ δέκα. Δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἀφοῦ ἔχει εἴκοσι χέρια πού ἐργάζονται γιὰ νὰ τὸν συντηροῦν. Ἡ σημασία ὁμῶς τῆς φιλίας φαίνεται κυρίως στὴν ἔλλειψή της. Ὅποιος δὲν ἔχει φίλους δὲν μπορεῖ νὰ μοιραστῆ τὴ χαρὰ του καὶ τὰ ἀγαθὰ του, ἐνῶ τὸν κυριεύει ὁ φόβος γιὰ τὴν ἀπώλειά τους, ἀφοῦ αἰσθάνεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐμπιστευθεῖ κανέναν»* (Μ. Βάντσου, *Ἡ φιλία κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη Χρυσόστομο*, Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογικὴ Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, 2012).

Ἀρχίζοντας μὲ τὴν *«Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ὁμιλία Ε΄»*, ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει τὴν ἠθικὴ κατάπτωση πού ὑφίσταται ἡ κοινωρία ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωπινες σχέσεις ἔχουν ἀπαρνηθεῖ τὸ οὐσιῶδες τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προσφορᾶς καὶ ἀρκοῦνται σὲ μία τυπικὴ κερδοφόρα ἐπιχειρηματικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ πλησίον.

Ἐπίσης μία ἀπὸ τὶς ἀξίες πού δίδασκε ἦταν ἡ ἐλεημοσύνη. *«Δῶσε ψωμὶ καὶ πάρε Παράδεισο. Δῶσε μικρὰ καὶ πάρε μεγάλα. Δῶσε πρόσκαιρα καὶ πάρε αἰώνια. Δῶσε φθαρτὰ καὶ πάρε ἀφθαρτα»* (*«Λόγος Περὶ Μετανοίας»*, Γ΄, *ΕΠΕ* 30,142-144. *PG*49,294-295). Ἐγινε ἔτσι ὁ διδάσκαλος τῆς χωρὶς προβολὴ φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης, προτρέποντας τοὺς πιστοὺς νὰ κάνουν πράξεις ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, μὲ σκοπὸ τὴν ἀνακούφιση τῶν συνανθρώπων τους, μὲ διάκριση. Πόσο ὠραία, ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ προτροπὴ καὶ πόσο διδακτικὴ!

Ἡ σημασία τῆς παιδείας κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο

Σύμφωνα μὲ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο, σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι ἡ μετάληψη ἀγιότητας καὶ ἀποβλέπει στὴ διόρθωση καὶ ὄχι στὴν τιμωρία. Ἡ μετοχὴ στὴν ἀγιότητα διενεργεῖται μὲσα ἀπὸ τὴν κάθαρση τοῦ βίου, γι' αὐτὸ ἡ παιδεία πού παρέχει ὁ Θεὸς μὲσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι παιδεία πνευματικὴ καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο φορέα τῆς ἀγιότητας τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ χάρι υἱὸ του, Τὸν καθιστᾷ ἀνώτερο ἀπὸ τὶς βιολογικὲς, διανοητικὲς, καὶ ψυχικὲς δυνάμεις του. Χωρὶς τὸν φόβο τοῦ θανάτου βιώνει στὸ παρὸν τὴν ἀναστημένη ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, νεκρώνοντας τὰ γήινα πάθη μὲ τὴν διαρκῆ πνευματικὴ ἄσκηση.

Στη διαδικασία της παιδείας πολύ σπουδαίος είναι ο ρόλος του δασκάλου. Όταν η διδασκαλία φτάνει στο άριστο επίπεδο, οι δάσκαλοι με τα λόγια τους και, κυρίως, με το παράδειμά τους οδηγούν τους μαθητές στον αληθινό βίο που όρισε ο Χριστός. Χωρίς να παραγνωρίζεται η αξία των γνώσεων, ως παράδειγμα δεικνύεται η πίστη των αγίων, η οποία τους κατέστησε πραγματικά μορφωμένους και ολοκληρωμένους ανθρώπους, βασιζόμενους στην πίστη και στον σεβασμό προς τον Θεό κατά την πνευματική τους πορεία. Πραγματικά μορφωμένος είναι ο άνθρωπος που απαλείφει τα πάθη που τον απομακρύνουν από τον Θεό και δημιουργούν προβλήματα με τον συνάνθρωπο. Αυτό γίνεται με τη βοήθεια και τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, όταν δηλαδή ο άνθρωπος γίνεται δεκτικός, διαβάζοντας και πράττοντας το λόγο του Θεού. Τότε διαποτίζεται ολόκληρος από την Θεία Χάρη και μεταμορφώνεται.

Η έννοια της αγωγής, κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, είναι στενά συνυφασμένη με τη χριστιανική ανθρωπολογία, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος πλάστηκε καθ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού και με τελικό προσορισμό να μοιάσει στον Δημιουργό του, να γίνει δηλαδή Θεός κατά χάρη. Αναφέρει δε σχετικά ότι: *«Τῆς τέχνης ταύτης οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων. Τι γὰρ ἴσον τοῦ ῥυθμίσει (= τῆς διαπαιδαγωγῆσις) ψυχὴν καὶ διαπλᾶσαι νέου διάνοιαν;»* («Ὁμιλία ΝΘ', εἰς τὸ κατὰ Ματθ.», PG 58, 584).

Κατὰ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο, τὴ βάση τῆς αγωγῆς τοῦ νέου ἀνθρώπου θέτουν οἱ πρῶτοι παιδαγωγοὶ στὴ ζωὴ του, οἱ φυσικοὶ του παιδαγωγοί, δηλαδή οἱ γονεῖς. Ἡ παιδαγωγικὴ τους καθορίζει τὸ ἦθος καὶ τὴν προσωπικότητα τῶν παιδιῶν στὰ πρῶτα κρίσιμα χρόνια τῆς ζωῆς τους. Ὁ ἴδιος ἀναλύει στὸ κήρυμά του: *«Οὐ γὰρ τὸ τεκεῖν μητρὸς (= γνώρισμα τῆς μητέρας δὲν εἶναι ἡ γέννησι παιδιῶν), τοῦτο γὰρ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ θρέψαι μητρὸς, τοῦτο γὰρ τῆς προαρεσέως... Οὐ τὸ τεκεῖν ποιεῖ μητέρα, ἀλλὰ τὸ θρέψαι καλῶς»* («Εἰς Μακκαβαίους, Ὁμιλ. Α'», 3, EΠΕ, 36, 360 καὶ PG 50, 621). Γονεὺς δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔφερε τὰ παιδιά στὸν κόσμον, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ κουράστηκε γιὰ νὰ τὰ ἀναθρέψει τονίζοντας ὅτι: *«Οὐ γὰρ τὸ σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλὰ τὸ παιδεύσαι καλῶς»* («Περὶ Ἄννης», Α', EΠΕ 8 Α', 20-22) ,

Ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀποδίδει τὰ λάθη τῆς νεολαίας –δηλαδή τὴν ἀνυπακοή, τὴν ἐπανάστασι, τὸ θράσος, τὴν ἀσέβεια καὶ τὴν ἀναρχία– στὴν ἑλλιπῆ ἀγωγή ποὺ λαμβάνουν. Αναφέρει μὲ ποῖο τρόπο πρέπει νὰ φροντίζουμε γιὰ τὴ σωματικὴ τους ὑγεία, ἀλλὰ εἶναι ὑψίστης σημασίας καὶ ἡ ἀγωγή τῆς ψυχῆς. Ἡ ἠθικὴ ἀσυδοσία καὶ οἱ κοινωνικὲς ἀναταραχὲς ὀφείλονται, κατὰ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο, στὴν ἐσφαλμένη φροντίδα γιὰ τὰ παιδιά, στὴν παραμέλησι τῆς ψυχικῆς

τους καλλιέργειας. «*Τοῦτό ἐστι, ὁ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων, καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν*» («Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας» 3, 4, PG 47,356). Δὲν διστάζει γι' αὐτὸ νὰ ὀνομάσει ἐγκληματικὴ αὐτὴ τὴν ἀδιαφορία τῶν γονέων γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ψυχῆς τῶν παιδιῶν, ἐνῶ θεωρεῖ ὡς παιδοκτόνους ὅσους τὰ ἐφοδιάζουν μὲ τυραννικὰ πάθη, μὲ κακιές ποὺ σκοτώνουν καὶ τυραννοῦν καθημερινὰ τὴν ψυχὴ τους καὶ διαστροφεῖς τοῦ γνησίου νεανικοῦ αὐθορμήτου ἥθους.

Ἡ σημασία γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς παρουσιάζεται μὲ γλαφυρότητα, μέσα ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ, ὅπου ὁ πατέρας μὲ τὰ λόγια καὶ τὴ στάση του, πέρα ἀπὸ τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο, παρανεῖ τὸν μικρότερο υἱὸ του, τονίζοντας ὅτι οἱ ἠθικὲς ἀξίες καὶ ἀρχές εἶναι τὸ πᾶν. «*Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ στὸν μικροτερο υἱὸ του: «...σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει...». Οἱ παγίδες εἶναι πολλές. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὅμως μᾶς ἔχει δώσει τὸ μεγάλο ὄπλο τῆς μετανοίας. Ἡ μετάνοια εἶναι ὁ πιὸ ὠραῖος καὶ εὐθύς δρόμος, ποὺ ὀδηγεῖ στὸ πατρικὸ σπίτι, στὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ*» (Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως Ἀνθίμου (νῦν Θεσσαλονίκης), *Διακονία τοῦ Λόγου*, Ἀθῆναι 1967, σελ. 258). Μὲ τὴν παραβολὴ αὐτὴ τονίζεται ἡ ἀξία τῆς διαπαιδαγώγησης καὶ ὁ ρόλος τῶν γονέων ποὺ εἶναι πρῶτιστα νὰ μεταφέρουν τὴν ἀρετὴ τῆς ἀγάπης στὰ παιδιά τους.

Συμπερασματικά, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐνέπνευσε, μὲ τὴν ἠθικὴ διδασκαλία καὶ μὲ τὰ ἔργα του ὄχι μόνον τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ καὶ τὶς μετέπειτα γενεές. Ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ του ἐμφαίνεται ὅτι εἶχε πάντα ὡς γνώμονα τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τὸ Εὐαγγέλιο, τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν Πατέρες. Γι' αὐτὸ ὀφείλομε νὰ τὸν μιμηθοῦμε καὶ μελετώντας τὴν διδασκαλία καὶ τὸ ἔργο του, νὰ ἐμπνευστοῦμε γιὰ νὰ διορθώσουμε τὰ κακῶς κείμενα τῆς κοινωνίας μας. Ἡ ἀφοσίωση, ἡ ταπεινότης καὶ ἡ ἀνιδιοτελής του πίστη στὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του ἄς ἀποτελοῦν πρότυπο γιὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς.

Βιβλιογραφία

Ἀραπατζῆ, Χ., *Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματολογίας καὶ Πατερικῆς Ἑρμηνευτικῆς*, Ostrakon Publishing, Θεσσαλονίκη, 2014.

Κρκώκης, Χ., *Ἡ προσωπικότητα ἐνὸς πολυπαθοῦς ἀγίου. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυ-*

σόστομος, 13 Νοεμβρίου 2021, στο: <https://www.pemptousia.gr/2021/11/i-prosoripokotita-enos-polipathous-agiou-agiou-ioannis-o-chrisostomos/>

Διονυσίου Μητροπολίτου Κοζάνης, *Εικόνες Ήμυνοι*, έκδ. Άποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα 2000, σ. 26-28.

Μουτσούλα, Η., «Άγιος Ιωάννης ό Χρυσόστομος, Ό Αρχιεπίσκοπος τῆς αγάπης», στο *Χριστόδουλος*, Άφιερωματικός Τόμος, Αθήνα 2010, σσ. 779-786.

Μπαμπινιώτη Γ., «Ό άγ. Ιωάννης Χρυσόστομος και ή ήθική τῆς γλώσσας, 13 Νοεμβρίου 2017», *Χρυσοστομικό Συμπόσιο*, Έκδόσεις Άποστολικῆ Διακονία, σσ. 583-587.

Παπαδοπούλου, Σ., *Άγιος Ιωάννης ό Χρυσόστομος, τόμος Α΄, Η ζωή του, ή δράση του, οί συγγραφές του*, έκδ. Άποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα 2006, και τόμος Β΄, *Η σκέψη του, ή προσφορά του, ή μεγαλωσή του*, έκδ. Άποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα 2010.

Πετροπούλου, Α., «Οικογενειακοί Θεσμοί», στο Ά. Μήλιος, Ν. Μπιργαλιῆς, Άλ. Παπαευθυμίου, και Ά. Πετροπούλου, *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Έλλάδα: Άπό τήν Αρχαιότητα ως και τὰ Μεταβυζαντινά Χρόνια, Τόμος Α΄ - Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Αρχαία Έλλάδα*, Ε.Α.Π., Πάτρα, 2000, σσ. 58-61, 278.

Σκουτέρης, Κ., *Ίστορία Δογμάτων Β΄*, Αθήνα, 1998, σελ. 619.

Χαρώνη, Β., Λαναρά, Ο., *Παιδαγωγική ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου*, τ. Α΄, έκδ. «Τό Βυζάντιον», Αθήνα 1993, σσ. 47-49.

Χρήστου, Π., «Ό Ιωάννης Χρυσόστομος και οί Καππαδόκαι», *Ανάλεκτα Βλατάδων*, έκδ. Παναγιώτης Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1973.

Χρήστου, Π., *Έλληνική Πατρολογία, τ. Δ΄*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 236.

Άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, «Γράμματα από τήν έξορία», Εισαγωγικά - Νεοελληνική άπόδοση, Άθανάσιος Κοτταδάκης, έκδ. «Χριστιανική Στέγη Καλαμάτας», Καλαμάτα 2009, σ. 89.

Χρυσοστόμου Όμιλίες: Ιω. Χρυσοστόμου, «Διάλογος Ίστορικός Παλλαδίου, Διάλογος ΙΑ΄», *PG* 47, σ. 38.

«Είς τήν Πρός Έβρ. Έπιστολήν», Όμιλία Η΄, *PG* 63, σ. 75.

«Είς Μακκαβαίους», όμιλ. Α΄, 3, *ΕΠΕ*, 36, 360 και *PG* 50, σ. 621.

«Όμιλία στην Α΄ Κορινθίους», *PG* 61, σσ. 86-87.

Όμιλία ΝΘ΄, είς τὸ κατά Ματθ., *PG* 58, σ. 584.

«Περὶ Άκαταλήπτου», λόγος Ε΄, 4, *ΕΠΕ*, 35, 162 και *PG* 48, σ. 740.

Joseph the Hymnographer, *Βίος και πολιτεία του όσιου Πατρός ήμῶν και όμολογητοῦ Στεφάνου του Νέου*, έκδ. F. Iadevaia, Simeone Metafraste, Vita di Ταῦτόν. Stefano minore, introduzione, testo critico, traduzione note, Μεσσίνη 1984, σσ. 53-54.

Redfield, J., *Ό Έλληνας Άνθρωπος*, μετάφραση από De Wet, C.L., 2012, 'John Chrysostom and the mission to the Goths: Rhetorical and ethical perspectives', *HTS Theologese Studies/ Theological Studies* 68(1), Art. 1220, 10 pages. [http:// dx.doi.org/10.4102/hts.v68i1.1220](http://dx.doi.org/10.4102/hts.v68i1.1220)